

Motion till riksdagen

1988/89:K439

av Maj Britt Theorin m.fl. (s)

Förhandsgranskning av videogram

Utgångspunkten för samhällets agerande i fråga om videogrammarknaden måste vara *omsorgen om de svagaste* i samhället, d.v.s. barn, ungdom och andra, som av olika skäl kan väntas vara särskilt sårbara. Denna omsorg – och inte i första hand de starkas yttrandefrihet – bör läggas till grund för en ansvarsfull lagstiftning på videogramområdet.

Denna grundsyn är avgörande för kravet på allmän förhandsgranskning av videogram.

Spekulativt videovåld motverkar respekten för människovärdet och innehåller ofta även sexistiska och rasistiska inslag. Samhället bör bestämt värja sig mot att de grundläggande demokratiska värderingarna på detta sätt undergrävs. Enligt vår uppfattning har regering och riksdag varit alltför passiva. I praktiken har fältet lämnats fritt för krafter, som uteslutande drivits av ekonomiska intressen.

Kravet på kraftfulla och snabba åtgärder har dessbättre ett mycket brett folkligt stöd, något som även våldsskildringsutredningen konstaterade.

Utredningens redovisning av otydliga forskningsresultat i fråga om videovåldets skadeverkningar visar snarare de statistiska mätmetodernas brister än de verkliga effekterna av videovåldet. Erfarenheter som lärare, ungdomsledare och socialarbetare gjort talar ett tydligare språk. Utredningen ger för övrigt själv en rad övertygande argument för att skadeverkningarna är påtagliga.

Därtill bör sägas att det finns forskare som studerat de långsiktiga effekterna av omfattande videotittande och klart redovisar, att det är de svagaste barnen som påverkas och införlivar våldsbeteende i sitt eget beteende.

Risken är stor för en långsiktig avtrubbnig i fråga om respekten för människans integritet och värde. Denna gradvisa urholkning av människovärdet drabbar i första hand samhällets redan tidigare svaga grupper.

Utredningen hävdade, att en förhandsgranskning av hemvideogram inte bara kan ses ”som en utvidgning av den nuvarande filmcensuren utan som ett betydande avsteg från i dag tillämpade principer på det yttrandefrihetsrättsliga området.”

Detta argument – liksom flera andra mot en obligatorisk förhandsgranskning – förefaller mer tillkommet för att stödja en redan intagen ståndpunkt än naturligt leda fram till en mer eller mindre oundviklig slutsats.

Dessutom måste det tilläggas, att det våld som videovåldet frammanar i sig kan utgöra ett hot mot många medborgares yttrandefrihet och övriga

demokratiska rättigheter. Begränsningar av yttrandefriheten för somliga kan alltså vara nödvändiga för att säkra yttrandefriheten åt alla.

Hemvideogrammen är inte producerade i hemmet för privat bruk utan utbjuds till allmänheten. Ett videograms innehåll förblir detsamma, oavsett om visningen sedan sker i hem eller i offentlig lokal. Risken för skadeverkningar torde inte heller enkelt låta sig bestämmas utifrån lokalens karaktär; därtill varierar betydelsen av övriga förhållanden alltför mycket. *Innehållet* i videogrammen måste vara avgörande för samhällets förhållningssätt.

Samhället har sedan länge tillgripit filmcensur för att skydda barn och vuxna mot oacceptabla skadeverkningar. Den tekniska utvecklingen har inte minskat behovet av sådant skydd, tvärtom. En utveckling av teknisk art kan inte tillåtas desarmera samhällets skyddsåtgärder.

Utredningens förslag inskränks till en straffskärpning i brottsbalken till maximalt två års fängelse. Detta är helt otillräckligt. Samhället måste klart visa sitt ställningstagande mot videovåldet. För detta krävs en allmän förhandsgranskning.

Utredningen skisserade två alternativa former för förhandsgranskning: dels en *allmän*, dels en *sektiv* förhandsgranskning. Också i det första fallet finns dock en rad generella undantag från granskningsplikten.

Utredningen nöjde sig till sist med en straffskärpning för spridande av olaga våldsskildring. Därmed stannade utredningen också till slut vid ett generell avvisande av *förhandsgranskning* med framför allt två argument:

ett *kvantitativt*: att skjuta mygg med kanoner, d. v. s. att proportionen blir orimlig mellan de omfattande åtgärderna (kostnad 5–10 miljoner) och de faktiska censuringreppen, som enligt utredningen bara kommer att gälla en bråkdel av videogrammen

ett *juridiskt*: det är tveksamt, om förhandsgranskning är förenligt med regeringsformens regler om skydd för yttrandefriheten.

Denna halvhjärtenhet – förslag om straffskärpning men nej till effektiva instrument för att förhindra resp. spåra upp brott mot förbudet att sprida olaga våldsskildring – har hittills varit kännetecknande även för samhällets sätt att handskas med videovåldet. Denna oförsvarliga ängslan att ingripa måste nu överges till förmån för ett system med effektiv förhandsgranskning. Endast på det sättet kan en utrensning ske av det videovåld som nu hotar att skada samhällets allra mest sårbara grupper och därmed på sikt samhället självt.

En generell registrering av filmer och videogram kan *inte* utgöra ett *alternativ till en allmän förhandsgranskning*. Endast genom en sådan kan rimliga garantier skapas för en effektiv begränsning av det skadliga videovåldet.

Även om vissa övergångsproblem kan uppstå, kommer rimligen snabba rutiner att kunna skapas för både registrering och granskning. Erfarenheter-na från i första hand Finland och Storbritannien bör ge värdefull vägledning i det avseendet, även om deras värderingar inte i alla avseenden är våra.

Vissa undantag från den allmänna granskningsplikten bör vara möjliga, i huvudsak enligt utredningens principmodell. Videospel och musikvideo, som ofta innehåller starka våldsinslag, bör dock ej omfattas av undantagen.

Utredningens kostnadsberäkningar har varierat från 1,5 miljoner (i första

betänkandet) till 10 miljoner (i föreliggande maxi-modell), men i förhållande till videobranschens årsomsättning på en miljard är även den högre summan försumbar. Avgifterna för registrering och granskning skulle t.o.m. kunna utformas så att de ger ett överskott, som kan användas till stöd för kvalitetsproduktion av filmer och videogram för i första hand barn och ungdom. I en separat motion lägger vi förslag om en granskningsavgift på videogrammen.

Vi anser, att *allmän granskningsplikt* bör införas för filmer och videogram utom för särskilt angivna undantagna kategorier (enligt punkterna 1–3, 5–7, 2 §, ss 104–105 i våldsskildringsutredningens betänkande), och att granskningen bör ske utifrån samma kriterier oberoende av om framställningen är avsedd för offentligt eller enskilt bruk.

Vi föreslår följande lag i huvudsak enligt utredningens principmodell.

Lag om allmän förhandsgranskning av filmer och videogram

Granskningsplikt

1 § Framställningen i en film eller ett videogram skall granskas och godkännas för spridning av statens biografbyrå innan den får visas vid en allmän sammankomst eller en offentlig tillställning.

Detsamma gäller framställningen i en film eller ett videogram som

1. i annat fall än som avses i första stycket skall visas på plats som är tillgänglig för allmänheten,
2. i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte skall tillhandahållas konsumenter för enskilt bruk.

2 § Från granskningsplikt undantas filmer och videogram som

1. sänds med stöd av 5 § första eller tredje stycket radiolagen (1966:755) eller med stöd av tillstånd enligt lagen (1985:677) om lokala kabelsändningar,
2. utgör reklam för eller information om vara eller tjänst,
3. sprids i utbildningssyfte, för yrkesverksamhet, hobby, idrottsutövning eller liknande,
4. återger endast idrottsevenemang eller liknande,
5. återger endast gudstjänst eller liknande religionsutövning,
6. innehåller endast upptagning av verkligheten och har nyhetskaraktär.

3 § Biografbyrån får för filmfestivaler och liknande evenemang medge att framställningar i filmer och videogram visas även om de inte har granskats och godkänts för spridning. Ett sådant medgivande får förenas med villkor i fråga om tid och plats för visningen samt åldersgräns för tillträde.

Bedömningsgrunder och åldersgränser

4 § Framställningen i en film eller ett videogram får inte godkännas för spridning om händelserna skildras på sådant sätt och i sådant sammanhang att framställningen kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller kan förläda till brott.

I andra fall får godkännande vägras endast om spridning av framställningen uppenbart skulle strida mot lag.

Ett beslut kan avse hela framställningen i en film eller ett videogram eller del av framställningen.

5 § Varje framställning i film eller videogram som godkänns för spridning skall hänföras till någon av följande åldersgrupper, nämligen

1. ingen nedre åldersgräns,
2. från sju år,
3. från elva år,
4. från femton år.

Framställningen får inte hänföras till någon av åldersgrupperna 1–3 om den kan vålla barn i aktuell åldersgrupp någon psykisk skada.

6 § Vid allmän sammankomst eller offentlig tillställning där visning av en framställning i film eller videogram förekommer får tillträde inte medges någon som ej har uppnått den lägsta ålder som biografbyrån bestämt enligt 5 §.

Barn som inte har fyllt sju år och är i sällskap med vuxen person får medges tillträde till visning av en framställning som är tillåten för barn från sju år. Detsamma gäller barn som fyllt sju år men inte elva år i fråga om visning av en framställning som är tillåten för barn från elva år.

7 § I yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte får film eller videogram inte tillhandahållas någon som ej har uppnått den lägsta ålder som biografbyrån bestämt enligt 5 §.

Arkivering

8 § Biografbyrån skall förvara sådana delar av en granskad framställning som enligt 4 § inte har godkänts för spridning. Detta gäller dock inte en framställning som inte till någon del godkänts för spridning.

9 § Biografbyrån får för handläggningen av ärenden enligt denna lag framställa kopior av filmer och videogram.

Märkning

10 § Varje exemplar av en film eller ett videogram som skall visas offentligt eller som på något annat sätt skall tillhandahållas konsument för enskilt bruk skall vara försett med kontrollmärke som utfärdats av biografbyrån.

Avgifter

11 § Avgift för granskning enligt denna lag utgår med

1. grundavgift 200 kr.,
2. granskningsavgift 20 kr. per spelminut vid normal visningshastighet, dock minst 200 kr.

Om framställningen i en film eller ett videogram till väsentlig del är upptagen från verkligheten utgår inte granskningsavgift.

12 § Avgiften för kontrollmärke är 10 kr.

Överklagande

13 § Beslut om avgift enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten. Annat beslut som biografbyrån meddelat enligt denna lag får överklagas hos regeringen.

Ansvar

14 § Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet,

1. visar en framställning i film eller videogram som omfattas av granskningsplikt enligt 1 § första stycket eller andra stycket 1. men inte har godkänts för spridning,

2. i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte till konsumenter för enskilt bruk tillhandahåller en framställning i film eller videogram som omfattas av granskningsplikt enligt 1 § andra stycket 2. men inte har godkänts för spridning,

3. bryter mot villkor enligt 3 §,

4. bryter mot 6 § om åldersgräns för tillträde till visning av en framställning i film eller videogram,

5. bryter mot 7 § om åldersgräns för tillhandahållande av film och videogram,

6. bryter mot 10 § om märkning av filmer och videogram.

15 § Är brottet grovt, döms för grov olaga våldsskildring till fängelse i lägst tre månader och högst två år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om brottet utgjort ett väsentligt led i en verksamhet som bedrivits yrkesmässigt och haft stor omfattning, om brottet riktat sig särskilt mot personer under femton år eller om brottet skett vanemässigt.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

att riksdagen beslutar om en allmän förhandsgranskning av videogram.

Stockholm den 25 januari 1989

Maj Britt Theorin (s)

Margareta Winberg (s)

Maj-Inger Klingvall (s)

Lahja Exner (s)